

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

»Titovi atomski bunkerji«

Tajni atomski podzemni vojaški objekti – tovarne, skladišča, letalske, pomorske in raketne baze ter poveljniška mesta Vrhovnega poveljnika in GŠ JLA.

Uvodne opombe

V vseh variantah vojnih načrtov Oboroženih sil SFRJ v primeru agresije z vzhoda ali zahoda, je veljala doktrina splošnega ljudskega odpora na celotnem ozemlju, pri čemer se je računalo tudi na najtežjo varianto obrambe t. i. »centralnega bastiona« (Bosne in Hercegovine). Zato so po letu 1950 zgrajeni tajni podzemni vojaški objekti s protiatomsko zaščito, sposobni za popolno zaščito in tudi preživetje državnega in vojaškega vodstva. Šlo je predvsem za izkušnje iz NOB, ko je bil Vrhovni štab NOV Jugoslavije dejansko brez posebne zaščite (padalski desant na Drvar radi likvidacije maršal Tita maja 1944 – akcija »Konjeniški skok«). Tudi za slovenske izkušnje (Baza-20).

Šlo je za podzemne tovarne orožja in streliva, skladišča za tehniko, strelivo in gorivo, letalske, pomorske in raketne baze ter poveljniška mesta Vrhovnega poveljstva in GŠ OS SFRJ.

Za izgradnjo je skrbela Direkcija za ureditev teritorije (DUT) pri Zslo, kateri so bili podrejeni specializirane inženirski poligoni (Sarajevo, Zagreb, Kraljevo in Split).

Senzacij željni novinarji rumenega tiska so pisali številne članke in snemali kasete z bombastičnimi naslovi, skoraj vedno pa s Titovim imenom, kakor npr. »Titovi bunkerji«, »Titova atomska zaklonišča«, »Titova podzemna mesta« in podobno. Po drugi strani pa so visoki natovski častniki v raznih misijah Kforja po letu 1992, ki so sicer vedeli za vse lokacije teh objektov na podlagi vohunskih satelitskih posnetkov, hiteli na teren, da si ogledajo notranjost in opremo teh objektov, ki naj bi bili nekaj posebnega. O tem se je vedelo že prej, pa so jugoslovanski vojaški projektni strokovnjaki in gradbena podjetja v Iraku zgradila okrog 15–20 podobnih podzemnih objektov v vrednosti okrog 3,5 milijarde ameriških dolarjev, pa tudi v Libiji in še kje. To vem iz razloga, ker sem bil okrog 1975 kandidat za enega od pomočnikov poveljnika prikrite letalske baze v Libiji!

Čeprav je po letu 1991 večina lokacij znana – objekti pa porušeni (uničeni), obstajajo tudi objekti (skladišča), ki so ostala prikrita zaradi dobrega maskiranja ali drugih razlogov. To velja posebno za manjše objekte, ki so se hitro gradila (s pomočjo gotovih AB-elementov) in tudi dobro kamuflirala. Kot primer navajam poveljniško mesto 9. armade na Kureščku, za čigar zaščito sem skrbel 1982. No, vhod je bil tako dobro zamaskirano, da ga po nekaj letih, ob nabiranju gob, nisem mogel najti (lokacijski načrt je poslan 1989 v Beograd). Niso ga mogli najti niti drugi častniki, ki so junija 1991 prestopili v TO Slovenije... Nekateri objekti so pa bili tudi dobro zavarovani (minska polja), da raznim firbcem odsvetujem nestrokovno iskanje (načrti so gotovo v arhivih JLA).

Javni viri in posamezni vojaški predstavniki na prostorih nekdanje SFRJ, navajajo, da je od 1950 do 1990 zgrajeno 26 podzemnih tajnih vojaških objektov z atomsko zaščito, ki naj bi bili locirano takole:

- Srbija - 7
- Hrvaška - 5
- Bosna in Hercegovino – 6 (menda celo 17)
- Slovenija - 3

- Makedonija - 3
- Črna Gora – 2

Skupna vrednost izgradnje teh objektov naj bi bila okrog 90 milijard ameriških dolarjev. Seveda so to samo špekulacije, saj je po drugih virih zgrajeno okrog 50 takšnih objektov. Gene seveda niso znane, novinarji rumenega tiska pa navajajo celo neverjetnih 200 milijard ameriških dolarjev.

Seveda, zaradi razbijanja SFRJ in nekajletne državljanske in verske vojne, je večina teh objektov uničenih, le nekateri so ostali nepoškodovani. Sedaj se najpogosteje predstavljajo kot turistične atrakcije (Vis), pa tudi kot hoteli (Kupari), gojišča gob in podobno. Z drugimi besedami: šlo naj bi za zavržen denar, trdijo novodobni vojaški strokovnjaki! Ali je to res?

Seveda so to bedaste teorije, saj vsaka vojska najprej poskrbi za varnost svojega poveljnika, poveljstva, ker je vojsko brez poveljnika mogoče hitro razbiti. Vsi agresorji so v zgodovini vojn najprej načrtovali kako uničiti državno in vojaško vodstvo.

Prav zato je JLA zgradila številna zaklonišča za zvezno in vsa republiška vodstva potrebne zaščitne objekte. To se je izvajalo v kooperaciji z mnogimi gradbenimi podjetji (SCT in drugi) kakor doma tako tudi v tujini!

Namreč, dokler ni bilo v veselju množice vohunskih vojaških satelitov, tudi navedena zaklonišča niso bila locirana oz. ni se vedelo kdaj bodo zasedena. Izkušnje iz Iraka in Libije, pa tudi Afganistana so zgovoren dokaz velikih sprememb: Sadam Husein se je nazadnje skrival v tesni betonski luknji, polkovnik Gadafi pa v kanalizacijski cevi! Le Osama bin Laden je verjel, da ga v stavbi ne bodo odkrili ameriški vohunski sateliti, ki so zmožni fotografirati predmete velikosti enega metra.

Amaterskim ljubiteljem raziskovanja je danes za 400 ameriških dolarjev na voljo poseben internetni program Google Earth Enterprise, s katerim lahko »obiščejo« vse nekoč tajne lokacije raznih podzemnih objektov ...

No, vsekakor pa so bili navedeni objekti v tistem obdobju, po letu 1950, v samem vrhu obveščevalnega poizvedovanja, pa tako tudi dokaz, da je šlo za resne namene glede totalne obrambe SFRJ! V nasprotnem bi bili že prej razbiti ... To je to!

NZato, pa tudi zaradi demistifikacije celotne problematike t. i. »Titovih bunkerjev«, navajam nekaj že znanih podatkov o lokacijah večjih objektov na območju bivše SFRJ, kakor tudi podrobnejše podatke o treh »Titovih bunkerjev« in letalske baze Željave (o kateri sem že prej predstavil nekaj podatkov).

Glavno poveljniško mesto Vrhovnega poveljstva OS SFRJ – podzemno atomsko zaklonišče – Han Pjesak

Izpod planine Žep in v bližini nekdanje vasice Crna Rijeka pri Han Pjesku v Bosni in Hercegovini, je 1950 začela izgradnja največjega podzemnega atomskega zaklonišča kot poveljniško mesto Vrhovnega poveljnika maršala Tita oz. pozneje Štaba Vrhovnega poveljstva OS SFRJ, s kodno oznako G-1.

Seveda, iz navedenega zaselka so najprej izseliti štiri (četniške) družine, potem pa so vse goleti te planine pogozdovali (in danes tam rastejo borovci in smreke). Tako je nekako maskiran začetek del izpod same planine.

Nato so prišle ekipe rudarjev (minerjev), ki so ročno izkopali nekaj sto metrov tunelov in vseh potrebnih blokov (notranjih objektov za poveljniško mesto), ekipe inženirskih poligonov JLA pa so jih sproti betonirali. Dela so nepretrgoma trajala 18 let. Menda gre za 3.000 m² uporabnih površin. Zaklonišče je bilo tipizirano za 500 oseb, ki bi lahko ostali v popolni izolaciji pol leta! Na vrhu planine Žep je bila postavljena RR

postaja, ki je bila z liftom (tunelom) povezana s samim zakloniščem. Tudi vse zaščitne enote naj bi bile nameščene znotraj zaklonišča.

Glavni tunel podzemnega atomskega zaklonišča G-1

(Vir: Google, slike)

Šlo naj bi za doslej največje podzemno atomsko zaklonišče v Evropi.

Zaklonišče je bilo uporabljeno v preteklih spopadih v BiH, v njem pa naj bi se skrival tudi general Mladić. Zaklonišče je v posesti vojske BiH kot varovano območje.

To je tudi razlog, da o tem zaklonišču ni dovolj javnih podatkov in fotografij.

Rezervni »Titov bunker« pod planino Zlatar (BiH)

Med dijaškimi počitnicam julija 1952 sem v mariborski mladinski delovni brigadi »Slave Klavora« sodeloval pri izgradnji proge Konjic–Jablanica. Tabor smo imeli v vasi Ostrožno pri Čevljanovičih, ki je bila po zgraditvi jablaniškega jeza – potopljena. Ker sem delal na vrhnjem delu (betoniranja) predora, sem bil na koncu tudi pohvaljen. Ko smo neke nedelje šli na izlet proti planini Prenj, smo poleg silnega bliskanja in grmenja srečali tudi številno skupino častnikov JLA. Le kaj so počeli na tej planini? Odgovora nismo vedeli ...

Povsem blizu, vendar pa pod planino Zlatar je naslednje leto pod šifro »D–0 ARK« začela v največji tajnosti izgradnja rezervnega protiatomskega zaklonišča za Vrhovnega poveljnika JLA, za maršala Tita. Izgradnja je končana 1979. Pri izgradnji je sodelovala izbrana in preverjena ekipa strokovnjakov in delavcev, za točno lokacijo pa so vedeli samo štirje armadni poveljniki, zadnji med njimi je bil 1992 tudi moj znanec generalpolkovnik Milutin Kukanjac.

Lokacija je bila skrbno izbrana, 280 metrov v nedrju planine Zlatar. Maskirni del so sestavljale tri zunanje zgradbe: kontrolni punkt – stražarnica, manjša vojašnica (za stražo in vodjo zavarovanja) in stanovanjski objekt za tehnično osebje. Na zadnjem delu vojašnice je bil zakamufliran vhod v zaklonišče s tremi kovinski vrati, ki so se odpirale s pomočjo šifre, nakar je sledil 200 metrov dolg hodnik, dokler se ni prišlo do glavnega dela zaklonišča. Poleg zaklonišča naj bi bila v neposredni bližini tudi manjša tovarna orožja in streliva.

Samo zaklonišče je bilo kapacitete za 350 oseb, ki bi lahko 6 mesecev izolirano preživeli v slučaju atomske vojne. Samo zaklonišče je imelo obliko podkve in je imelo 12 ločenih blokov. Glavni del je bil seveda namenjen maršali Titu (pisarna za adjutanta, delovni kabinet, spalnica, soba za soprogo in dnevna soba), dve konferenčni dvorani (za vojaško in civilno vodstvo), prostore za zaščito, klimatizacijo (23 stopinj C. in 70% vlage) in komunikacijo (na vrhu Zlatarja je bila radiorelejna postaja), cisterne za gorivo in vodo,

100 spalnic – pisarn, dve kuhinje in dve restavracije, pet toaletnih prostorov, zdravstvena postaja, manjša bolnico in drugo. Tehnični blok je imel dva ločena sistema oskrbe. Zaklonišče je imelo nekaj tajnih izhodov, tudi do RR postaje...

Prikazujem dve fotografije (ostale je mogoče najti na Googlu): tunelski hodnik in operativno dvorano ob kabinetu Vrhovnega poveljnika.

Povezovalni tunelski hodnik v obliki podkve (200 metrov)
(Vir: Google, slike)

Operativna dvorana Vrhovnega poveljnika
(Vir: Google, slike)

Ko se je maja 1992 poveljstvo 7. armade umikalo iz BiH je general Kukanjac izdal tudi povelje za popolno rušenje tega zaklonišča (vgrajeno okrog 4 tone eksploziva). Samo rušenje je menda preprečil rez. polkovnik Šerif Grabovica.

Danes objekt sicer varujejo pripadniki vojske BiH, vendar je skoraj v celoti namenjen za povsem druge namene – v center moderne umetnosti, saj se v njem vsako leto prireja bienale mednarodne umetnost, na katerem sodeluje več kot 20 držav, obišče pa ga okrog 15.000 ljudi. Seveda, gre tudi za turistični obisk, saj si mnogi niso mogli predstavljati, kaj je JLA vse gradila.

Podzemno atomsko zaklonišče GŠ JLA in Vrhovnega poveljnika, »Karaš« (Beograd)

Izpod vojašnic elitne beograjske gardne brigade na Topčiderju je bilo prikrito podzemno atomsko zaklonišča za GŠ JLA in Vrhovnega poveljnika, kasneje za štab Vrhovnega poveljnika (GŠ OS SFRJ in Predsedništvo SFRJ).

Nekaj podzemni zaklonišč je bilo še iz časov turške in avstrijske okupacije Beograda. No, takoj po osvoboditvi 1945, pa so inženirske gardne enote v nekaj letih zgradile solidno podzemno zaklonišče, ki je nazadnje urejeno tudi za protiatomsko zaščito. Zaklonišče je rekonstruirano in končano 1971. leta.

Zaklonišče je bilo kapacitete 70 oseb, dokaj skromno opremljeno, vendar preskrbljeno za trimesečno izolirano bivanje. Praktično je bilo namenjeno za začasno zaščito štaba Vrhovnega poveljstva, dokler se isti ne bi postopno umaknil na glavno (Han Pjesak) ali rezervno (Zlatar) poveljniško mesto.

Razen v nekaj poveljniško-štabnih vajah GŠ JLA, pa tudi enega od sestankov štaba VP 1990, je zaklonišče dejansko uporabljal 1999 samo Slobodan Milošević, pokojni predsednik Jugoslavije v času napadov Nata na ZR Jugoslavijo.

Hodnik in inštalacije zaklonišča
(Vir: Google, slike)

Zaklonišče je funkcionalno razdeljeno na tri popolnoma razdvojene bloke, in sicer: operativni del (center zvez, delovni kabineti Vrhovnega poveljnika in njegovih pomočnikov ter operativna dvorana), stanovanjski del (zelo skromno opremljen – železne postelje v dveh nivojih) in pomožni del (kuhinja, jedilnice, ambulanta in zaščitna enota).

Zelo je verjetna predpostavka, da je iz Titove rezidence na Dedinju vodil poseben podzemni hodnik v to zaklonišča, saj si je zelo težko predstavljati, da bi maršala Tita v primeru nenadnega atomskega napada na Beograd, prevažali v to zaklonišče.

Zaklonišče je dandanes namenjeno GŠ Srbske vojske.

Željava – podzemna letalska baza (BiH)

Mnogi obiskovalci mojega spletišča še vedno radovedni obiskujejo zapis in fotografije o Željavi. Zato jih ponavljam in dodajam še nekaj drugih podatkov, ki spadajo v sklop rubrike o podzemnih atomskih zakloniščih.

Željava (vhod oz. betonska »blenda«) danes propada, izgleda pa takole:

Željava (zaraščena) – 2003
(Vir: Google, slike)

Objavil sem tudi podatek, da sta glavna projektanta in realizatorja projekta »Željava« bila dr. Ljubo Kodolja, polkovnik in ing. Vladimir Smirnov, podpolkovnik, bolj znan kot miner - rušitelj mosta čez Neretvo in graditelj improviziranega mosta na ruševinah porušenega, s čimer je maršal Tito zavaral nemške in kvislinske sile o smeri preboja iz obroča celotne Operativne skupine z ranjenci vred. Smirnov je bil drugače beloemigrant iz leta 1920, specialist za gradnjo železniških mostov.

Vladimir Smirnov, ppolkovnik

Proti koncu leta 2011 se je pojavil v javnosti youtube filmček z naslovom: »**Houston, we have a problem!**« bratov Boštjana i Žige Virca, ki sta z spretnimi montažami »dokazovala«, da je Jugoslavija na Željavi imela dejansko vsemirski center, ki ga je Tito za nekaj milijard dolarjev celo prodal Američanom!

Zato sem takoj januarja 2012 Mirku Vorkapiću odgovoril na tem spletišču naslednje:

»Gre za posrečeno potegavščino! Na youtube je mogoče prav vse objaviti! Tega centra na Željavi pri Bihaću ni bilo. Bil sem tam 1980 na študijskem potovanju z Šolo ljudske obrambe v Beogradu.«

Kmalu je sledilo tudi skesano priznanje obeh slovenskih protagonistov ...

Preden se je 16. maja 1992 JLA umaknila iz Bihaća, so inženirske enote aktivirale že prej postavljene minske jaške na petih letalskih stezah in v samem podzemnem objektu Željave. Serija eksplozij je stresla planino Plješevico, pa tudi Bihać in bližnje vasi, saj je menda bilo postavljeno okrog 60 eksploziva TNT. Seveda so pred tem dislocirana vsa letala, izpraznjeni rezervoarji goriva in odpeljana vsa elektronska in druga oprema, ki se je lahko razmontirala. Vse je odpeljana v Srbijo.

Tako je dejansko uničen eden od najbolj modernih podzemnih objektov – letalska baza Željava, skupaj z samim letališčem. O vrednosti tega objekta ni podatkov, seveda pa senzacij željni novinarji navaja tudi številko – 90 milijard ameriških dolarjev, kar je seveda totalna izmišljotina!

Šele po evakuaciji Željave je Nato začel letalske in raketne napade na bivšo Jugoslavijo, saj se je dobro vedelo za bojno sposobnosti Željave, vrhunske letalske enot in celotnega sistema kot takega. Namreč, na vrhu Plješevice je bil tudi montiran britanski radar z dometom 600 km, ki je »pokrival« vse sosednje države! In v nekaj minutah bi bilo v zraku okrog 120 najmodernejših lovcev JLA!

Šifreni naziv objekta je bil: 505, tudi »Klek«. Vojaško-politična odločitev je bila sprejeta 1954, ko je Nato prevzel letalsko bazo Aviano v Italiji, sama izgradnja pa se je začela šele 1956. Strokovnjaki JLA so se zgedovali po manjši švedski letalski bazi blizu Göteborga. Lokacija je izbrana v t. i. »radarski senci«, kar je preprečevalo, da bi radarji v Italiji in Avstriji odkrili vzletanje letal (pozneje je bila Željava sicer pod stalno satelitsko kontrolo).

Željava je bila zgrajena v roku 12 let. Šlo je za gigantski projekt podzemne letalske baze z atomsko zaščito, katerih hodniki (višine 19 m, širine 20 m) so bili dolgi 3,5 km! Kot že rečeno, bil sem tam sredi leta 1980 in se nismo mogli načuditi ne samo tehničnim podatkom, temveč tudi dejanskemu delovanju, ki nam je bilo prikazano v živo!

Objekt je imel 4 vhodov/izhodov, vsak pa je imel pred seboj poletno/sletno stezo. Na znak »Alarm« so letala vzletala iz treh hodnikov, eno za drugim, le četrta steza je služila za povratek letal, ponovno oborožitev in vzlet na bojno nalogo.

Vsaki vhod/izhod se je hermetično zapiral z masivnimi železo-betonskimi in premičnimi vrati skupne teže 100 ton (debelina 1m, višina 21 m in širina 9 m). Na objavljeni fotografiji so vidne le t. i. »blende« – betonski ščitniki, ki so preprečevale direktne učinke udarnega vala atomske eksplozije na premična vrata! Tudi znotraj podzemne baze je bilo postavljenih okrog 50 pancirnih (neprebojnih) premičnih vrat.

Podzemna letalska baza je lahko sprejela 120 letal in 1.000 članov in tudi 30 dnevno preživetje v popolni izolaciji. V mirnodobnem stanju je v Željavi stacioniral lovski letalski polk, v sestavi dveh eskadrilj lovcev tipa MIG-21 in izvidniške eskadrilje 8 letal domače proizvodnje »Jastreb«. Zunaj podzemne baze je lovski par Mig-21 dnevno dežural radi intervencije v zračnem prostoru Jugoslavije.

Skladišče (rezervoarji) pogonskega goriva so bili po 20 km dolgem cevovodu izpod hriba Pokoj pri Bihaću povezani z Željavo, obenem pa je bilo v samem objektu še 5 cistern (na vodnih »plazinah«), vsaka s 100 tonami pogonskega goriva. Tudi rezervno skladišče bojnih sredstev (raket in bomb) je bilo v 5 km oddaljenem podzemnem skladišču Vedro Polje.

Okrog podzemne letalske baze so bili še drugi spremljevalni objekti (vojašnice, skladišča), na samem vrhu, Goli Plješevici, pa je bil postavljen tudi najmodernejši RR (radio-relejni) center. Rezervno letališče se je nahajalo v Udbini (Hrvaška). Danes je Željava še vedno predmet mejnega spora med BiH in Hrvaško.

Ker je večina zaklonišča dejansko uničena (poškodovana), ni skoraj nobene možnosti za njegovo obnovo.

Podzemna pomorska baza – Vis (Hrvaška)

Reklamni hrvaški časopisi dandanes sporočajo tujim turistom, da je bil Vis pravo podzemno Titovo mesto, saj naj bi obsegalo okoli 30 km podzemnih tunelov in 37 večjih zaklonišč, od poveljniškega mesta, za ladje in podmornice do večje vojaške bolnišnice.

Poleg tega, reklamira se tudi Titova pečina, kamor se je Tito umaknil po nemškem desantnem napadu na Drvar maja 1944.

Nekaj podatkov iz teh turističnih reklam je seveda točnih, saj se dobro ve, da se turisti nerado vračajo tja, kjer niso našli določene atrakcije. Reklame pa tudi ne navajajo

vseh podatkov. Tako je dejansko glavna atrakcija 500 m dolgi tunel za ladje in podmornice, ki izhaja na drugi strani hriba.

Zaklonišče za podmornice, Vis, 1992
(Vir: Google, slike)

Stranski bloki pa so predstavljala posebna zaklonišča za protiatomsko zaščito (niso še urejena za turistične ogleda, menda pa jih načrtuje za namestitev turistov). Boljše propagande si pokojni maršal Tito ne bi mogel predstavljati!

Podzemno atomsko zaklonišče (»Mačkov bunker«) – Gotenica (Slovenija)

Sredi zaprtega območja Kočevske Reke, ki je obsegalo okrog 200 km² površine, je v opuščeni vasi Gotenica v obdobju 1949–1958, a po ukazu maršala Tita (predvidevala se je agresija vzhodno-evropskih držav in Sovjetske zveze), zgradili podzemno atomsko zaklonišče za slovensko republiško vodstvo, kapacitete 100 oseb, s popolno oskrbo za preživetje do treh mesecev. Zaklonišče je bilo namenjeno za politično vodstvo Slovenije in RŠto

Zaklonišče je sicer zgrajeno po načrtih JLA, vendar so dela izvajali preverjene skupine rudarjev (minerjev), obrtnikov in zapornikov. Zaklonišče ni bilo predvideno za JLA v Sloveniji, ker se je itak predvideval umik JLA proti Bosni.

Območje okrog Kočevske Reke je bilo strogo varovano. Zanimivo je, da pripadniki JLA, tudi generali, nismo imeli niti službenega dostopa. Ožje področje okrog »Mačkovega bunkerja« so stražno varovali vojaki JLA, preoblečeni v miličniške uniforme. Kot načelniku varnostnega oddelka 9. armade mi je bila neposredno podrejen tudi ta enota, katere pripadnike nisem nikdar videl niti jih nisem mogel obiskati! Čudno, pa vendar resnično!

Leta 1990 je zaklonišče javno razkrito, sedaj pa se menda v njen nahaja arhiv MNZ in kinoteke, v neposredni bližini pa je tudi policijski vadbeni center.

»Mačkov bunker« (hodnik) – Gotenica, 1990
(Vir: Google, slike)

»Mačkov bunker« /vhod) – Gotenica, 1990
(Vir: Google, slike)

Vse ostale lokacije zveznih (vojaških) in republiških podzemnih atomskih zaklonišč navajam po abc seznamu lokacij, in sicer:

- **Biokovo:** podzemno zaklonišče za enote
- **Brdo pri Kranju:** podzemno zaklonišče
- **Brioni:** podzemno zaklonišče

- **Bugojno:** zaklonišče za Vrhovnega poveljnika
- **Butmir pri Sarajevu:** manjša podzemna letalska baza
- **Dedinje:** podzemno zaklonišče, prehod –tunel proti Točiderju
- **Divulje pri Splitu:** manjša podzemna letalska baza
- **Drvar:** podzemno zaklonišče
- **Hercegnovi:** podzemno zaklonišče za torpedne čolne
- **Hrastnica:** podzemna tovarna orožja
- **Kumanovo:** podzemno zaklonišče za republiško vodstvo Makedonije in tovarna orožja, kodna oznaka »Jasen«
- **Kupari pri Dubrovniku:** podzemni hotel
- **Lastovo:** podzemno zaklonišče za podmornice
- **Ljepnica pri Varešu:** podzemna tovarna streliva
- **Lora pri Splitu:** zaklonišče za poveljstvo Vojne mornarice
- **Novi Travnik:** podzemna tovarna orožja
- **Obosnik:** podzemno zaklonišče za republiško vodstvo Črne Gore
- **Ohrid:** zaklonišče izpod vile »Biljana«
- **Petrova gora:** rezervno zaklonišče za republiško vodstvo Hrvaške
- **Ponikve pri Užicu:** manjša letalska baza
- **Slatina:** podzemno zaklonišče za pokrajinsko vodstvo Kosova in Metohije
- **Soča pri Goraždu:** podzemna tovarna orožja in streliva (800 delavcev v objektu), zgrajena 1963
- **Straževica:** podzemno zaklonišče za republiško vodstvo Srbije
- **Užice:** podzemna tovarna orožja
- **Vis – Vela Glava na Humu:** zaklonišče za poveljništvo otoka Vis
- **Vitez:** podzemna tovarna streliva
- **Vogošče:** podzemna tovarna orožja
- **Zagreb – Gornji grad:** zaklonišče za republiško vodstvo Hrvaške
- **Zagreb – vila »Zagorka«:** zaklonišče za Vrhovnega poveljnika
- **Žrnovica pri Splitu:** podzemno poveljniško mesto za Poveljstvo vojne mornarice